

Ελεγχόμενες Κτηνοτροφικές ζώνες για την παραγωγή ασφαλών και πιστοποιημένων προϊόντων ζωικής προέλευσης

Σ. Μπελιμπασάκη¹, Α.Γ. Λυμπερόπουλος¹, Λ.Α. Αικατερινιάδου¹, Κ. Πλουμή² και Β. Χριστοδούλου³

¹ΕΘΙΑΓΕ-Ινστιτούτο Κτηνιατρικών Ερευνών Θεσσαλονίκης, 570 08 Ιωνία, Θεσσαλονίκη

²ΕΘΙΑΓΕ-Σταθμός Γεωργικής Έρευνας Χαλκιδικής, 632 00 Ν. Μουδανιά

³ΕΘΙΑΓΕ-Ινστιτούτο Κτηνοτροφίας, Παραλίμνη, 581 00 Γιαννιτσά

Περίληψη

Οι «ελεγχόμενες κτηνοτροφικές ζώνες» είναι μια πρόταση που προέκυψε μέσα από την ανάγκη α) παραγωγής ποιοτικών και ασφαλών προϊόντων ζωικής προέλευσης, β) μετατροπής των μειονεκτικών ορεινών περιοχών της χώρας μας σε περιοχές με συγκριτικά πλεονεκτήματα, γ) δημιουργίας βιώσιμης και ανταγωνιστικής κτηνοτροφίας και δ) ισορροπίας του οικοσυστήματος. Η προσπάθεια εντατικοποίησης της ζωικής παραγωγής οδήγησε στην εμφάνιση σοβαρών προβλημάτων υγείας των ζώων (TSE's), στη δραματική αύξηση της χρήσης των αντιβιοτικών, στην επιβάρυνση της υγείας των εργαζομένων στις εκτροφές και των καταναλωτών, και επιπλέον στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Τα παραπάνω είναι μερικά από τα προβλήματα που καθιστούν επιτακτική την ανάγκη της εφαρμογής ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ορθής διαχείρισης των ζώων και του φυσικού περιβάλλοντος για να δοθούν διέξοδοι στα χρόνια προβλήματα και να προσδιοριστούν οικονομικά αποδοτικές λύσεις για τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη.

Λέξεις κλειδιά: Βιώσιμη ανάπτυξη, βοσκήσιμοι πόροι.

Εισαγωγή

Η γρήγορη ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση των προϊόντων ζωικής προέλευσης οδήγησε στην ανεξέλεγκτη εντατικοποίηση της ζωικής παραγωγής τόσο στην Ε.Ε. όσο και στην Ελλάδα. Η εντατικοποίηση αυτή, δυστυχώς, δε συνοδεύτηκε και από την ανάλογη ευαισθησία για την τήρηση ορισμένων βασικών κανόνων σχετικά με την υγεία των ζώων, την υγειονομική προστασία των τροφίμων ζωικής προέλευσης και τη γενικότερη προστασία της δημόσιας υγείας.

Σκοπός της εντατικοποίησης έγινε η όσο το δυνατόν ταχύτερη ανάπτυξη και το, όσο το δυνατόν, μεγαλύτερο κέρδος. Έτσι, φτάσαμε στη δημιουργία σοβαρών προβλημάτων με ακρότητες του τύπου χρησιμοποίησης στη διατροφή των ζώων κρεαταλεύρων από νεκρά ζώα (BSE), ή ζωοτροφών από λύματα (διοξίνες), στη χρήση ορμονικών σκευασμάτων για την αύξηση της παραγωγής, στη δραματική αύξηση της χρήσης των αντιβιοτικών με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ανθεκτικών στα αντιβιοτικά στελεχών μικροοργανισμών τόσο για τα ζώα όσο και για τον άνθρωπο. Επιπλέον, οδήγησε στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.

Η έξαρση των νόσων στη ζωική τροφική αλυσίδα και η συνεχώς αυξανόμενη γενετική τροποποίηση των φυτικών προϊόντων έχουν δημιουργήσει ένα κλίμα πανικού σ' ολόκληρο τον πλανήτη. Εν' όψει του επερχόμενου, κατά πολλούς, «διατροφικού Τσερνομπίλ», οι

καταναλωτές οδηγούνται στην αναζήτηση τροφίμων προερχομένων από τη «βιολογική κτηνοτροφία».

Η βιολογική κτηνοτροφία είναι μια πρόταση χωρίς όμως να αποτελεί την κύρια λύση. Οι ανάγκες σε προϊόντα ζωικής προέλευσης δε μειώθηκαν. Η βιολογική κτηνοτροφία με τους αυστηρούς όρους που απαιτεί και οι οποίοι δεν έχουν καθοριστεί πλήρως, έχει περιορισμένες δυνατότητες ανάπτυξης. Προκειμένου δε να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των προϊόντων βιολογικής κτηνοτροφίας, προβλέπεται ένα σύστημα πολύπλοκων διαδικασιών ελέγχου που εφαρμόζεται σ' όλα τα στάδια παραγωγής τους (Κανονισμός της Ε.Ε 1804/99).

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος παραγωγής των βιολογικών προϊόντων και την περιορισμένη αγορά εκ μέρους των καταναλωτών (η υψηλή τιμή τους είναι αποτρεπτική) μειώνει τις δυνατότητες ανάπτυξης της βιολογικής κτηνοτροφίας.

Επιπλέον, η προσπάθεια βιολογικής καταπολέμησης διαφόρων ασθενειών (π.χ. μύκητες κατά παρασίτων), με άγνωστες μέχρι στιγμής επιπτώσεις, μπορεί μελλοντικά να οδηγήσει σε νέα προβλήματα όπως είναι σήμερα οι Μεταδοτικές Σπογγώδεις Εγκεφαλοπάθειες.

Άρα οδηγούμαστε σε αδιέξοδο;

Δεν θα επικαλεστούμε τη ρήση του Μ. Αλεξάνδρου για το Γόρδιο Δεσμό: «Όσα δεν λύνονται, κόβονται», αλλά θα πούμε ότι υπάρχει και άλλος δρόμος και αυτός είναι: «Η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας με σεβασμό στον άνθρωπο, στα ζώα και στο περιβάλλον».

Ελεγχόμενες κτηνοτροφικές ζώνες

Οι Ελεγχόμενες Κτηνοτροφικές ζώνες για την παραγωγή ασφαλών και πιστοποιημένων προϊόντων ζωικής προέλευσης έχουν ως στρατηγική (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER PLUS, Γ' ΚΠΣ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου) :

- Τη διασφάλιση του αγροτικού εισοδήματος
- Τη διεύρυνση της κοινωνικής συνοχής της Ελληνικής περιφέρειας
- Την παραγωγή ασφαλών, για την υγεία των καταναλωτών, προϊόντων
- Την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων
- Το συνεχή έλεγχο του κόστους παραγωγής
- Την ορθολογική διαχείριση των γεωργικών εκτάσεων και των βοσκοτόπων
- Την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων
- Τη διατήρηση της φυσικής πανίδας και χλωρίδας
- Την προστασία του περιβάλλοντος
- Την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας
- Τη τυποποίηση - πιστοποίηση - ταυτοποίηση

Με τη δημιουργία ελεγχόμενων κτηνοτροφικών ζωνών θα επιτευχθεί η αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας (ορεινοί όγκοι, εκτατική κτηνοτροφία) σε συνδυασμό με τη στήριξη ενός νέου προτύπου κτηνοτρόφου.

Παράλληλα, προβλέπεται η «συνολική διαχείριση» της τοπικής πανίδας και χλωρίδας με την καλή εφαρμογή των κανόνων, που ήδη εφαρμόζονται μερικώς, και η μεταφορά της τεχνογνωσίας στην πράξη, ώστε οι εμπλεκόμενες εκτροφές να γίνουν βιώσιμες και ανταγωνιστικές. Σ' αυτή την προσπάθεια θα κληθεί να συμμετάσχει κάθε ειδικός που θα χρειαστεί όπως: Κλινικοί Κτηνίατροι, Δασολόγοι, Μικροβιολόγοι, Υγιεινολόγοι-Τεχνολόγοι τροφίμων, Ζωοτέχνες (αναπαραγωγή, γενετική, διατροφή κτλ.), Οικονομολόγοι. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου είναι η συναίνεση και αποδοχή ενός τέτοιου προγράμματος από τις εμπλεκόμενες εκτροφές σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Ως «εμπλεκόμενες εκτροφές» θεωρούνται όλες οι εκτροφές που υπάρχουν εντός της

«οριοθετημένης» ζώνης είτε πρόκειται για εκτροφές μηρυκαστικών, είτε για εκτροφές πτηνών ή χοίρων κτλ. Για την πιστή τήρηση των απαραίτητων και κοινώς αποδεκτών οδηγιών, είναι απαραίτητη η υπογραφή ενός «συμβολαίου» μεταξύ των εμπλεκομένων κτηνοτρόφων και των φορέων. Δεν πρέπει σ' αυτή την «οριοθετημένη περιοχή» να υπάρχει ούτε ένας κτηνοτρόφος που δεν θα τηρεί το συμβόλαιο, γιατί αυτό μοιραία θα οδηγήσει σε υποβάθμιση και αναστολή του προγράμματος.

Κριτήρια και προϋποθέσεις

Η ελεγχόμενη ζώνη θα λειτουργεί με βάση ένα σύνολο κριτηρίων και προϋποθέσεων κοινά αποδεκτών (National Association of State Department of Agriculture 2001).

Ενδεικτικά αναφέρονται:

1. Η οριοθέτηση του χώρου εφαρμογής και η απογραφή και καταγραφή των βοσκήσιμων πόρων

Είναι σημαντικό να οριοθετηθεί η περιοχή εφαρμογής και φυσικά δεν είναι δυνατή ούτε αποτελεσματική, η τοποθέτηση φρακτών. Φυσικοί όμως φράκτες, όπως ποτάμια και κορυφογραμμές βουνών διευκολύνουν πολύ την εφαρμογή του προγράμματος. Η απογραφή και καταγραφή των βοσκήσιμων πόρων είναι το πρώτο και σπουδαιότερο βήμα, αφού έτσι θα είναι γνωστή η έκταση των βοσκήσιμων πόρων, η διάρθρωσή τους στο χώρο και οι λιβαδικοί τύποι που τους συνθέτουν.

2. Η ορθολογική διαχείριση των λιβαδικών και δασικών πόρων (δηλ. βοσκήσιμη ύλη, νερό, έδαφος, άγρια πανίδα και χλωρίδα)

Η διαχείριση των λιβαδικών και δασικών πόρων θα πρέπει να γίνεται ορθολογικά με αρχές πολλαπλών χρήσεων ώστε να παράγονται προϊόντα και να εξασφαλίζονται υπηρεσίες στο διηνεκές.

3. Η διατήρηση της άγριας πανίδας (λαγοί, άγρια πτηνά, ελάφια κτλ.) και της σπάνιας χλωρίδας

Θα πρέπει να επιδιωχθεί η δημιουργία τοπίων υψηλής αισθητικής αξίας και η ανάπτυξη δραστηριοτήτων αναψυχής, ώστε να εξασφαλιστούν συμπληρωματικό εισόδημα και νέες θέσεις εργασίας.

4. Η διαχείριση των αποβλήτων

Η διαχείριση των αποβλήτων αποβλέπει στην επαναχρησιμοποίηση των επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων με στόχο τη μείωση της υπεράντλησης των υδατικών πόρων.

5. Η βελτίωση ή / και δημιουργία κατάλληλων και σύγχρονων υποδομών

Η δημιουργία, οργάνωση και διαχείριση των βοσκοτόπων έτσι ώστε να μην εμφανίζεται υπερβόσκηση και να μειωθεί το κόστος διατροφής των εκμεταλλεύσεων θα αποτελέσουν άξονες προτεραιότητας. Η διάνοιξη δρόμων, όπου αυτοί είναι απαραίτητοι, η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και η βελτίωση των τοπικών στεγάστρων, θα δώσει νέα ώθηση και κίνητρα στους κτηνοτρόφους και επιπλέον θα βελτιώσει τις συνθήκες εργασίας.

6. Ο έλεγχος και η οργάνωση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων

Για τη διασφάλιση τόσο της λειτουργίας των εκμεταλλεύσεων όσο και της υγείας των λιβαδικών πόρων, της λειτουργίας του οικοσυστήματος και των συμβατικών υποχρεώσεων της χώρας μας έναντι των κοινοτικών οδηγιών είναι απαραίτητος ο έλεγχος, η οργάνωση

και η χαρτογράφηση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER PLUS).

7. Η τήρηση των απαραίτητων όρων υγείας και ευζωίας των ζώων

Θα γίνονται συστηματικές καταγραφές, έγκαιρη διάγνωση, αποτελεσματική πρόληψη, συστηματικοί εμβολιασμοί, και θα τηρούνται όλες οι προϋποθέσεις για τη βιοασφάλεια κατά τις μετακινήσεις (Graves 1992).

8. Η βελτίωση του ρυθμού αναπαραγωγής των ζώων

Θα επιδιωχθεί η αύξηση των αποδόσεων των ζώων (βοοτροφικές, αιγοπροβατοτροφικές και χοιροτροφικές μονάδες) με τη χρησιμοποίηση σχημάτων αναπαραγωγικής διαχείρισης, ώστε να αυξηθούν α) ο αριθμός των απογόνων και β) η γαλακτοπαραγωγή (μείωση διαστήματος μεταξύ δύο τοκετών και επιμήκυνση του χρόνου γαλακτοπαραγωγής). Για να γίνει αυτό θα χρησιμοποιηθούν ο συγχρονισμός του οίστρου, η πρώιμη διάγνωση της εγκυμοσύνης και η εφαρμογή της τεχνητής σπερματέγχυσης (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER PLUS).

9. Η γενετική βελτίωση των ζώων

Θα επιδιωχθεί η δημιουργία ζώων με υψηλότερες από τις παρούσες αποδόσεις, τα οποία θα είναι προσαρμοσμένα, κατ' αρχήν, στις παρούσες και στη συνέχεια στις βελτιωμένες συνθήκες της περιοχής. Αφορά κυρίως στις αιγο-προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις οι οποίες πρέπει να βασίζονται σε γενετικό υλικό παραγόμενο στην Ελλάδα. Τελικός στόχος είναι η διατήρηση μικρότερου αριθμού ζώων με τις ίδιες ή ακόμη μεγαλύτερες αποδόσεις.

10. Ο έλεγχος της χρησιμοποίησης φαρμάκων

Η χρήση των χορηγούμενων φαρμάκων, καθώς και η αυστηρή τήρηση των οδηγιών χρήσης (χρόνος αναμονής, κτλ.) θα καταγράφονται σε ειδικό «βιβλίο».

11. Η επάρκεια σε ζωοτροφές

Θα προωθηθούν κατάλληλες καλλιέργειες κτηνοτροφικών φυτών, σε κατάλληλες θέσεις κοντά στην ελεγχόμενη ζώνη, με στόχο την αύξηση της βοσκήσιμης ύλης έτσι ώστε να επιτευχθεί μείωση του κόστους διατροφής των εκτρεφόμενων ζώων. Επίσης, θα εφαρμοστούν διατροφικά συστήματα για την καλύτερη δυνατή παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας. Θα επιδιωχθεί οι ζωοτροφές να προέρχονται από ελεγχόμενες περιοχές και να μη χρησιμοποιούνται γενετικά τροποποιημένα φυτικά προϊόντα. Η ισορροπημένη διατροφή μειώνει τον κίνδυνο προσβολής από νοσογόνους παράγοντες και απομακρύνει τον κίνδυνο των μεταβολικών νοσημάτων. Επιπλέον, η προσπάθεια συνολικής προμήθειας ζωοτροφών με διαγωνισμούς θα μειώσει το κόστος προμήθειας και θα δώσει τη δυνατότητα της εξεύρεσης της καλύτερης ποιότητας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER PLUS).

12. Δημιουργία και λειτουργία επισταθμίας για την παραγωγή σπέρματος μικρών μηρυκαστικών

Στο Σταθμό θα εκτρέφονται αρσενικά ζώα με στόχο τη διάθεση σπέρματος μικρών μηρυκαστικών (κρίων και τράγων με υψηλές αποδόσεις σε γάλα και κρέας) στους εκτροφείς προβάτων και αιγών. Η λειτουργία της επισταθμίας θα έχει ως αποτέλεσμα:

- * Τη γενετική αναβάθμιση των ποιμνίων της περιοχής
- * Την αύξηση των αποδόσεών τους (γάλα – κρέας)
- * Τη δυνατότητα διάθεσης σπέρματος στα όρια του νομού σε περίπτωση επιζωοτίας (π.χ. καταρροϊκός πυρετός)

* Τη χρησιμοποίηση αρσενικών γεννητόρων από φυλές εγκλιματισμένες στην περιοχή.

13. Δράσεις ενθάρρυνσης και εμπύχωσης του ανθρώπινου δυναμικού

Θα πρέπει να αναπτυχθούν δράσεις ενθάρρυνσης και εμπύχωσης ιδιαίτερα των νέων και των γυναικών κτηνοτρόφων με στόχο την άρση της κοινωνικής απομόνωσης των κτηνοτρόφων.

14. Υλοποίηση προγράμματος συνεχούς εκπαίδευσης

Η εφαρμογή προγραμμάτων δια βίου μάθησης των κτηνοτρόφων (σεμινάρια, εκπαιδευτικές εκδρομές εσωτερικού – εξωτερικού κτλ.) θεωρείται απαραίτητη σήμερα στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.

15. Η πιστοποίηση των παραγόμενων προϊόντων

Η όλη προσπάθεια είναι απαραίτητο να διατυπωθεί και με ένα σήμα. Ένα σήμα ποιότητας που θα εξασφαλίζει την τήρηση των προβλεπόμενων οδηγιών και ότι το τελικό προϊόν πληροί τις προδιαγραφές. Τέτοιο σήμα μπορεί να είναι ένα τοπικό σύμφωνο ποιότητας ή μια διαπίστευση από τον ΟΠΕΓΕΠ (Κανονισμός Ε.Ε. 1804, 1999).

16. Η οργάνωση της διακίνησης των προϊόντων

Η μεγαλύτερη θεωρητική αδυναμία και μάλιστα η πρόκληση για την επιτυχία του προγράμματος είναι η εξασφάλιση διακίνησης και εμπορίας των προϊόντων. Η διάθεση των προϊόντων πρέπει να γίνεται κατά τις εποχές ζήτησης και αυτό αποτελεί τη βάση της όλης διαχείρισης των κτηνοτροφικών ζωνών. Ανάλογα με την «εποχή ζήτησης» των προϊόντων θα πρέπει να γίνει ο προγραμματισμός της αναπαραγωγής και ανάλογα με την αναμενόμενη παραγωγή η έγκαιρη προμήθεια ζωοτροφών.

Επιπλέον, η τιμή διάθεσης του προϊόντος καθώς και η απόκτηση της εμπιστοσύνης του καταναλωτή είναι θέματα που πρέπει να σχεδιαστούν και να μελετηθούν πολύ προσεκτικά. Η όλη προσπάθεια θα στεφθεί από επιτυχία μόνο αν το τελικό προϊόν βρει μια θέση στην αγορά, τέτοια θέση όμως που να ικανοποιεί τόσο τον καταναλωτή, με την ποιότητα και την τιμή, όσο και τον κτηνοτρόφο, με την εξασφάλιση της βιωσιμότητας της εκτροφής και την επιβράβευση των κόπων του.

Βιβλιογραφία

- Κανονισμός Ε.Ε. 1804, 1999. «Συμπλήρωση για τα κτηνοτροφικά προϊόντα του με αριθ. 2092/90 κανονισμού της ΕΟΚ περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- Strategy for agriculture-An action plan for farming, 2001. DEFRA, Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, U.K.
- Animal Health Protection and Disease Control, 2001. National Association of State Department of Agriculture.
- Graves, R. 1992. Animal manure-Managing sheep and goat.
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER PLUS (2000-2006).
- Γ' ΚΠΣ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006.

Specially Managed Areas for Livestock

**S. Belibasaki¹, A. G. LyMBERopoulos¹, L. V. Ekateriniadou¹,
K. Ploumi² and V. Christodoulou³**

¹NAGREF - Veterinary Research Institute, 570 08 Ionia, Thessaloniki, Greece

²NAGREF - Agricultural Research Station of Chalkidiki, 632 00 N. Moudania, Greece

³NAGREF - Animal Research Institute, Paralimni, 581 00 Giannitsa, Greece

Summary

The “Special Management Livestock Areas” is a project that generated from the need: a) to produce certified animal origin food products b) to transform the low productivity highlands to advantageous areas c) to gain sustainable and competitive breeding in farm animal and d) to protect the environment. The intensive animal production led to the appearance of serious disorders in animal health (TSE'S), to dramatic dramatically increased and uncontrolled use of antibiotics, to the aggravation of human health and to the degradation of the environment. These are some problems pointing out the need for the application of an integrated farm animal management system as well as the protection of the environment to achieve sustainable, competitive and integrated local development. A team of NAGREF researchers decided to face this challenge and to transfer their Knowledge and their Know-how in practice.

Key words: Special management livestock areas, sustainability.